

Õiguskantsleri Kantselei

Ilya Zuev
Grandman Law Firm Advokaadibüroo
info@grandman.ee

Teie 15.10.2024 nr

Meie 13.11.2024 nr 14-1/241796/2406678

Austatud Ilya Zuev

Pöördusite õiguskantsleri poole murega, et Teie hinnangul on viimastel aastatel tuntavalt pikenenud tsiviilasjade menetlusaeg Eesti kohtutes. Kokkuvõtlikult soovisite teada, kas õiguskantsler näeb siin süsteemseid probleeme ja kas õiguskantsler saaks midagi teha, et kohtumenetluste kestust lühendada.

Õiguskantsler puutub kohtusüsteemiga kokku mitmel eri viisil. Õiguskantsler ei tohi küll sekkuda sisulist õigusemõistmist puudutavatesse küsimustesse ega õigusemõistmisesse üldisemalt, kuid [kohtute seadusest](#) (KS) tulenevalt on õiguskantsleril distsiplinaarmenetluse algatamise õigus kõigi kohtunike suhtes, kui kohtunik on toime pannud distsiplinaarsüüteo. Distsiplinaarsüütegu on kohtuniku süüline tegu, mis seisneb ametikohustuse täitmata jätmises või mittekohases täitmis. Distsiplinaarsüüteks võib olla ka see, kui kohtunik ei lahenda mingit konkreetset kohtuasja mõistliku aja jooksul. Õiguskantsler osaleb ka kohtute haldamise nõukoja töös (KS § 40), kus muu hulgas vaadeldakse regulaarselt ka kohtute töökoormust ja menetlusstatistikat. Näiteks annab kohtute haldamise nõukoda nõusoleku kohtu ja kohtumajas alaliselt teenistuses olevate kohtunike arvu määramisel (KS § 41).

Viimasel kohtute haldamise nõukoja istungil¹ oli eraldi päevakorrapunktiks maakohtute 2023. aasta menetlusaeg tsiviilasjades, kuna nõukoja liikmeteni oli jõudnud mitmeid signaale, et tsiviilasjade keskmine menetlusaeg tundub olevat pikenenud. Analüüsi tulemusel selgus, et kokkuvõtvalt tegelikult menetlusaegadega probleeme ei ole.

[Kohtute aastaraamatus](#) on avaldatud [maa-, haldus- ja ringkonnakohtute 2023. aasta menetlusstatistika kokkuvõte](#). Selle järgi oli lahendatud tsiviilasjade üldine keskmine menetlusaeg maakohtutes 2023. aastal 106 päeva. Maakohtute võrdluses erines keskmine menetlusaeg 36 päeva, ulatudes 88 päevalt Tartu Maakohtus 124 päevani Pärnu Maakohtus.

Kõige pikemad on sisuliselt lahendatud hagiastjade menetlused. Sisuliselt lahendatud hagiastjade keskmine menetlusaeg oli 2023. aastal 344 päeva, hagita menetluste keskmine menetlusaeg oli 70 päeva. Apellatsioonimenetluses lahendati ringkonnakohtutes tsiviilasjad keskmiselt 239 päevaga (Tallinna Ringkonnakohtus 267 ja Tartu Ringkonnakohtus 169 päevaga) ning määruskaebemenetluses keskmiselt 90 päevaga (vastavalt 114 ja 39 päeva).²

¹ Kohtute haldamise nõukoja protokollid on kättesaadavad [kohtute veebilehel](#). Kohtute haldamise nõukoja 130. istungi protokoll tehakse kättesaadavaks pärast kinnitamist nõukoja järgmisel istungil detsembris 2024.

² Külli Luha „Maa-, haldus- ja ringkonnakohtute 2023. aasta menetlusstatistika kokkuvõte.“ Kohtute aastaraamat, 2023.

Viimaste aastate maakohtute [keskmine menetlusaeg tsiviilasjades](#):

- 1) 2015 – 107 päeva;
- 2) 2016 – 101 päeva;
- 3) 2017 – 99 päeva;
- 4) 2018 – 99 päeva;
- 5) 2019 – 96 päeva;
- 6) 2020 – 96 päeva;
- 7) 2021 – 102 päeva;
- 8) 2022 – 103 päeva.

Üldist statistikat vaadates muretsemiseks seega põhjust ei ole. See aga ei tähenda, et üksikutes menetlustes ei võiks menetlusaeg olla liiga pikk ja ületada vahel ka mõistlikku menetlusaega.

Mõistlik menetlusaeg on määratlemata õigusmõiste, mis tuleb sisustada igal konkreetsel juhtumil eraldi. Riigikohtu distsiplinaarkolleeegium on selgitanud, et kohtumenetluse pikkuse „mõistlikkus“ sõltub erinevatest asjaoludest. Selleks, et mõõta, kas kohtumenetlus on toimunud mõistliku aja jooksul, tuleb hinnata vaidluse keerukust, kaalul olevate hüvede tähtsust ning menetlusosaliste käitumist.³

Distsiplinaarkolleeegium on leidnud, et tsiviilasjade menetlemisel ei tohiks olla pikki ajavahemikke, mil üksnes kohtust (kohtunikust) sõltuvatel asjaoludel vajalikke menetlustoiminguid ei tehta. Kindlasti tuleb arvestada ka kohtu ja kohtuniku töökoormust ning sellest tingitud objektiivseid asjaolusid – olemasolevaid ressursse, abitööjõu olemasolu, kaebuste/hagide hulka, asjade keerukust jne. Asjade läbivaatamise kiirus ei ole siiski omaette eesmärk, vaid see peab olema tasakaalus tsiviilkohtumenetluse üldiste eesmärkidega, milleks on asja õige ja võimalikult väikeste kuludega lahendamine (TsMS § 2).⁴

Samas on tõsiasi, et kohtunike töökoormus on Eestis suur. Näiteks Harju Maakohtusse saabus 2020. aastal 447, 2021. aastal 417, 2022. aastal 454 ning 2023. aasta I poolel 215 kohtuasja statistilise kohtunikukoha kohta. Harju Maakohtus lahendati 2020. aastal 444, 2021. aastal 415, 2022. aastal 446 ning 2023. aastal 391 tsiviilasja statistilise kohtunikukoha kohta.⁵ Seetõttu on Riigikohtu distsiplinaarkolleeegium leidnud, et kohtu ja kohtuniku suur töökoormus Eestis, sh Harju Maakohtus, on tõsine probleem, mis vajab ka õiguspoliitilist lahendust. Samas ei õigusta ainuüksi suur töökoormus alati asjade põhjendamatult pikka menetlemist, arvestades muu hulgas võrreldavate kohtuasjade lahendamise tavapärasest kestust samas kohtus.⁶

Seega ei ole kogupilti hinnates tsiviilasjade lahendamisele kuluv aeg Eestis liiga pikk. See aga ei tähenda, et üksikutes menetlustes või teatud perioodidel (näiteks kui kohtus on mõni kohtunikukoht täitmata või kui ametisse on asunud mitu noorkohtunikku, kes töötavad vähendatud koormusega) ei võiks menetlusaeg olla liiga pikk. Seega soovitame Teil konkreetsetest probleemsetest menetlustest meile teada anda, et saaksime vajadusel juhtida kohtu esimehe tähelepanu õigusemõistmist korraldava abinõu rakendamise vajadusele või konkreetsel juhul kaaluda ka distsiplinaarmenetluse algatamist kohtuniku suhtes, kui kohtunik on mõnes menetluses rikkunud mõistliku menetlusaja põhimõtet. Vajadusel saame tõstatada menetlusaegade küsimuse kohtute haldamise nõukojas süsteemse lahenduse leidmiseks.

³ Riigikohtu distsiplinaarkolleeegiumi 05.03.2013 otsus distsiplinaarasjas nr 9-13/13-1-1.

⁴ Riigikohtu distsiplinaarkolleeegiumi 27.03.2019 otsus distsiplinaarasjas nr 9-13/18-3.

⁵ Riigikohtu distsiplinaarkolleeegiumi 10.06.2024 otsus distsiplinaarasjas nr 9-13/24-1.

⁶ Riigikohtu distsiplinaarkolleeegiumi 6.07.2022 otsus distsiplinaarasjas nr 9-13/22-1.

Loomulikult võite pöörduda ka otse kohtu esimehe poole, sest õigusemõistmise korrakohase toimimise ja kohtunike kohustuste täitmise üle teostab järelevalvet kohtu esimees (KS § 45 lg 1). Kohtu esimees võib nõuda kohtunikelt seletusi, kontrollida asjaajamist ja koguda muud vajalikku teavet. Muu hulgas võib kohtu esimees KS § 45 lg 2 alusel:

- 1) määrata kohtunikule menetlustoimingu tegemiseks või sõltuvalt asjaoludest menetluse lõpuleviimiseks mõistliku tähtaja;
- 2) anda kohtunikule menetluse läbiviimiseks ning töö ja tööaja korraldamiseks muid korralduslikke juhiseid;
- 3) jaotada tööjaotusplaani arvestades kohtunike vahel ümber kohtuasju;
- 4) erandjuhul kalduda töö jaotamisel kõrvale ka tööjaotusplaanist, eelkõige arvestades kohtuasja eripära, kohtuniku spetsialiseerumist ja kohtunike erinevat tööga koormatust.

Täname Teid olulise küsimuse eest.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Marju Agarmaa
õiguskorra kaitse osakonna juhataja-õiguskantsleri nõunik
õiguskantsleri volitusel

Marju Agarmaa 6938447
Marju.Agarmaa@oiguskantsler.ee